

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERĐİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 74 Yıl: 2020 & Volume: 13 Issue: 74 Year: 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

CENGİZ AYTMATOV'UN CEMİLE İLE HAKAN ŞENOCAK'IN NAJ HİKÂYESERİNDE ANA MOTİF OLARAK "YASAK AŞK" "FORBIDDEN LOVE" AS THE MAIN MOTIF IN CENGİZ AYTMATOV'S CEMİLE AND THE NAJ STORIES OF HAKAN ŞENOCAK

Hakan DEĞİRMENCİ*

Öz

Cengiz Aytmatov, Türk kültür ve edebiyatını bütün dünyaya tanıtmıő büyük bir romancı, aynı zamanda gazeteci, mütercim, diplomat ve siyasetçidir. Kuşkusuz, Kırgız Türkleri'nin *Manas Destanı* ile beraber dünya kültür hayatına mál olmuş iki büyük değerinden biridir. Eserleri onlarca dile çevrilmiş, her yaştan okur tarafından ilgiyle takip edilmiştir. Hakan Şenocak ise yakın dönem Türk hikâyecisinin dikkat çeken isimlerinden biridir. Fantastik hikâyelerindeki sıra dışı dil ve üslubu ile kendine has bir okur kitlesi yaratan Şenocak, yazın hayatındaki başarısını aldığı ödülleriyle taçlandırmıştır.

Aşk, aynı dilin farklı Őive ve coğrafyalarında eser veren her iki yazarın da sıkça işlediği temalardan olmuştur. Aytmatov'un Cemile ve Şenocak'ın Naj hikâyelerinde gördüğümüz aşk, dünya edebiyatlarında da sıkça işlenen "yasak aşk"tır. Çalışmamızda her iki hikâyede yasak aşkın neden ve nasıl başladığı, sonuçları, temelde yatan psikolojik zemin ve diğer unsurlar, bireysel ve sosyolojik süreçler bağlamında tahlil edilecektir.

Anahtar kelimeler: Cengiz Aytmatov, Hakan Şenocak, Cemile, Naj, Roman, Aşk.

Abstract

Cengiz Aytmatov is a great novelist, journalist, translator, diplomat and politician who introduced Turkish culture and literature to the world. Undoubtedly, it is one of the two great values of Kyrgyz Turks together with the Manas Epic. His works have been translated into dozens of languages and have been followed with interest by readers of all ages. Hakan Şenocak, on the other hand, is one of the most remarkable names of Turkish storytelling. Şenocak, who created a unique audience with his language and style in his fantastic stories, crowned his success in the life of the summer with the awards he received.

Love has been one of the themes frequently written by both authors who work in different languages and geographies of the same language. The love we see in Aytmatov's Cemile and Şenocak's Naj stories is the "forbidden love" which is also frequently used in world literature. In our study, the reason and how the transcendent love begins in both stories, its results, the underlying psychological background and other factors will be analyzed in the context of individual and sociological processes.

Keywords: Cengiz Aytmatov, Hakan Şenocak, Cemile, Naj, Novel, Love.

* Dr. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-1208-6628
hakan.degirmenci@adu.edu.tr

GİRİŞ

Yasak aşk, yaşanan aşkın toplum değerlerine uymaması durumudur. Bu durum, genellikle taraflardan en az birinin evli ya da bir ilişkisinin olmasıyla tezahür eder. Bazen de toplumsal sınıf farklılıkları yasak aşkı doğurur. Yasak aşkın mazisi, edebiyatta aşkın tarihi kadar eskidir. Yüzyıllar boyunca her coğrafyada ve her edebiyatta bu konu işlenmiştir. Örneğin, *İlyada* destanında Akhalılar ile Truva halkı arasındaki savaşın nedeni bir yasak aşktır. Tolstoy'un *Anna Karenina*'sında Anna yasak bir aşka bulaşmıştır. *Madam Bovary*'de Emma kocasını aldatmıştır. Her iki kadının da akıbeti acı olmuştur; zira Anna, sisli bir kış günü kendini trenin altına atarak, Emma ise zehir içerek intihar eder. Toplumun onaylamayacağı aşklar bir bakıma yazarları tarafından da onaylanmamış ve her ikisi de cezalandırılmıştır. Yine İngiliz edebiyatında Shakespeare'nin *Romeo ve Juliet*'inde düşman ailelerin çocuklarının yasak aşkı gündeme getirilmektedir. Alman edebiyatında ise Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* romanında, delikanlı nişanlı bir kıza âşık olur. Bu aşk da intiharla bitmiştir. Türk edebiyatına geldiğimizde ise iki meşhur yasak aşk romanıyla karşılaşırız: Halit Ziya'nın *Aşk-ı Memnu* ve Mehmed Rauf'un *Eylül*. Her iki romanda da müellifler yasak aşkı cezalandırma yoluna gitmişlerdir. Aynı dönemde Bu iki romanın yanı sıra Saffet Nezihî'nin *Zavallı Necdet*, Fatma Âliye'nin *Muhâdârât*, Hüseyin Rahmî'nin *Bir Muâdele-i Sevda* romanlarında da yasak aşkın işlenmeye devam ettiğini görürüz. Yakın dönemlerde ise Elif Şafak'ın *Aşk* romanında bu konu ele alınmıştır.

Aşk, halk dilinde "Gönül ferman dinlemez" sözüyle ifadesini bulduğu üzere irade dışı bir eylem yahut durumdur. Ne zaman, hangi koşullarda ve kimleri bulacağı belli olamayan kuvvetli bir histir. Bazen toplumun gelenek ve normlarına uygun olmayan şekillerde tezahür edebilmektedir. Yasak aşk, Dünya ve Türk edebiyatlarında yukarıda örneklerini verdiğimiz üzere en güçlü romancılar tarafından ele alındığına göre, tahmin edilenden daha sık yaşanan bir durum olmalıdır. Belki de yasak aşkın kendi içinde barındırdığı tehlike ve dışarıdan algılandığı şekliyle büyümlü ve merak uyandırıcı olması, bu temayı cazip hale getirmiştir.¹

Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde yasak aşk olgusuyla dikkatleri çeken iki hikâyeye üzerinde ayrı ayrı değerlendirmeler yapılacak, ardından benzerlikler ve farklılıklar üzerinden bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır. Her iki eser farklı zaman ve coğrafyalarda yazılmış olsalar da dile geldikleri ortak lisan ve benzer temaları bakımından karşılaştırılmaya değer bulunmuştur.

SAVAŞIN GÖLGESİNDE VE TABİATIN ORTASINDA BİR AŞK HİKÂYESİ: CEMİLE

Cengiz Aytmatov, 1928'de o günkü SSCB sınırları içinde kalan Kırgızistan'ın Talas şehrinde doğmuş, mücadele, çile ve edebiyatla dolu bir hayatın ardından 2008'de vefat etmiştir. Eserleri yüz elliden fazla dile çevrilmiş olan Kırgız yazar, sadece yazdıklarıyla değil, verdiği mücadelelerle de ülkesi için büyük değer ifade etmektedir. Cenazesinin Başkent Bişkek'in az ilerisinde bulunan istiklal ve devrim şehitlerinin de bulunduğu Ata Bey'te olması, kendisine verilen yüksek değerlerin sembolüdür.

Çalışmamıza konu olan hikâyelerden ilki olan *Cemile*, ilk defa 1958 yılında Rusça olarak *Novy Mir* dergisinde neşredilmiştir. Ardından aynı yıl Kırgızca basılan *Ala-Too* dergisinin 10. sayısında *Obon* adıyla basılmıştır. Eser, 1963'de Lenin Ödülünü almıştır.

Hikâyenin yayımlanışından bir yıl sonra Louis Aragon *Cemile*'yi Rusça'dan Fransızca'ya çevirerek Avrupa'da yayımlar. Eserin önsözünde hikâyeyi Batı edebiyatının büyük aşk romanlarıyla karşılaştırarak, *Cemile* için "dünyanın en güzel aşk hikâyesi" ifadesini kullanır:

"İşte şimdi şurada, Villon'un, Hugo'nun, Baudelaire'in Paris'inde kralların ve devrimlerin Paris'inde; ressamların yüzyıllık Paris'i olmakla övünen, her taşı ya bir tarihi ya bir efsaneyi hatırlatan şu Paris'te, bir şarkıda dendiği gibi, öyle çok aşık yaşamış ki, hangisini alacağını bilemiyorum. Her şeyi görmüş, geçirmiş, okumuş şu Paris'te, Werther, Berenice, Antoine ve Kleopatra, Manon Lescaut, Education Sentimentale, Dominique, hepsi birdenbire gözümde düşüverdi. Çünkü, ben Cemile'yi okudum. Romeo Juliette, Paolo ve Francesca, Hemani ve Dona Sol, artık bunların hiçbiri gözümde değil, çünkü, ben İkinci Cihan Savaşı'nın üçüncü yılı yazında, 1943 yılının o Ağustos gecesinde Kurkureu vadisinde bir yerde zahire arabalarıyla giden Danyar ile Cemile'ye, bunların hikâyesini anlatan küçük Seyit'e rastladım."
(Aytmatov, 1982, 8)

Provest tarzı bir hikâyeye olan *Cemile*, altmış yedi sayfadan oluşmaktadır. Çember halindeki olay örgüsü ile dikkat çeken bu anlatı, "İşte yine o mütevazî çerçeveli tablonun karşısındayım." cümlesiyle başlar.

¹ Psikanalitik yaklaşımlarla ancak açıklanabilecek, bireysel ve sosyolojik süreçlerle izah edilebilecek bu husus, oldukça uzun ve derindir. Çalışmamızın özünden uzaklaşmamak için konuyu burada kesiyoruz.

Cemile-Danyar aşkı bu tablodaki resimle ifadesini bulmuş ve ebedileşmiştir. Kahraman bakış açısının kullanıldığı *Cemile*, aslında Seyit'in on beş yaşındayken başından geçen ve içinde, savaş-tabiataşk sacayağı üzerinde yükselen bir hikâye barındırmaktadır. Eserin müellifi Cengiz Aytmatov kendisi ile yapılan bir söyleşide aşkı "yaşamın temeli ve dünyanın senfonisi, geleceğin tanrıçası" (Gürses, 2008, 1)olarak tanımlamıştır.

Edebiyat, metafor-söz sanatı anlamında *Cemile* elbette ki basit bir hikâyedir; fakat bu küçük hikâyenin başının üzerindeki feza oldukça geniştir (Nerimanoğlu, 2011, 71). *Cemile*, kaynağını Sovyetler Birliği'nin egemenliğinde bulunan Kırgız halkının II. Cihan Harbi yıllarında çektiği sıkıntılardan, acılardan, çaresizliklerden, hasretlerden ve bunlara benzer pek çok duygu ve düşüncelerden almaktadır. Cengiz Aytmatov *Time To Speak*'teki yazısında "Savaş yıllarındaki kadınlarımız hakkında çok şey söylendi. Çalışkanlıkları ve annelikleri için haklı olarak dua almışlardır. Şayet heykeltıraş veya sanatçı olsaydım yirminci yüzyılın en büyük simasını, savaş yıllarının kadını tasavvur etmek için bütün hayatımı adar, minnettarlığımı, saygımı, gururumu ve sevgimi göstermeye çalışırdım." (Aytmatov, 1989, 15), demekle, savaş mağduru kadınlara olan saygısını dile getirmiştir. Nitekim yazarın anlatılarında önemli bir yer teşkil eden kadın kahramanların arasında bu türden savaş mağduru kadınlar ayrı bir yer teşkil etmektedir. *Toprak Ana*'da Tolunay, *Yüz Yüze*'de Seyde ve *Cemile* hikâyesindeki Cemile karakteri bunlardan en dikkat çekenleridir. Yine *Toprak Ana*'da kocası şehit olduktan sonra bunalıma giren Aliman karakterini de bunlara ilave etmek gerekmektedir. Cemile tipi ise, ilgiye ve sevgiye susamış olması bakımından cephe gerisindeki bütün kadınların ortak psikolojisini dile getirir (Balkan, 2013, 2625).

Aragon'un da coşku ve hayranlıkla ifade ettiği gibi *Cemile* bir aşk hikâyesidir. Fakat bu hikâyedeki aşk, "yasak" bir aşktır. Aytmatov'un *Cemile*'de yasak aşk temasını işlemeşi manidardır. Zirâ yazar evli iken Bübüsara adındaki bir balerinle aşk yaşadığını biliyoruz. Bu aşkını Cengiz Şahanov'la söyleşilerinden oluşturdukları *Şafak Sancısı* kitabında şöyle anlatmıştır:

"Hiçbir zaman unutamadığım, bir tek gerçek aşk yaşadım. Kendisini arayıp bulmadım. Tesadüfen rastladım. Ancak o tesadüf benim için her şeyden değerliydi. Beklenmedik bir anda tanıştığım, gönlümü kapandı o canımdan kıymetli insan Kırgız bale, folklor sanatının gözdelelerinden Bübüsara Beyşenaliyeva idi. Leningrad'ın beyaz gecelerinde Neva kıyısında el ele tutuşarak sevgilimle doyuya vakit geçirmiştik. İnanılması güç ama, bir süre evdeki yengeni de, iki çocuğu da unutmuştum sanki... Hayatımın en tatlı anlarını yaşamıştım." (Aytmatov-Şahanov, 2002, 392)

İlerleyen sayfalardan anlıyoruz ki Babüşara'nın elim bir hastalıktan sonra vefat etmiş ve durum yazarı derinden sarsmıştır. İtalya'daki bir deniz yolculuğu sırasında çalan müzik Aytmatov'u o günlere götürmüştür: "Deniz, gece, ay, ıssız adalar ve gönlün yalnızlığı. Her ne zaman o melodiyi duyarsam Bübüsara'yı hatırlıyor, çok heyecanlanıyorum. O anda içimde depreşen duygularımı kelimelerle anlatamıyorum." (Aytmatov-Şahanov, 2002, 399) Yazar yaşadığı bu özel hatırayı *Kassandra Damgası* romanında kullandığını itiraf etmiştir.

Hikâyede anlatıcının kurmaca dünyası, ismi verilmemiş bir kolhozda geçmektedir. Cemile ve Seyit burada yan yana iki evde yaşamaktadır. Henüz on beş yaşında olan Seyit'in ağabeyi Sadık, Cemileyi kaçırarak evlenmiş ve dört ay sonra da askere gitmiştir. Gelen bir habere göre, kendisinden üç yıldır haber alınamayan Sadık savaşta yaralanmış, Satarov'da bir hastanede tedavi görmektedir ve bir iki ay içinde köyüne dönebilecektir. Günleri hasret ve çile içinde geçen Cemile bir taraftan da tarlada çalışmaktadır.

Atik, coşkulu ve saldırgan bir karakteri olan Cemile, çalışkan ve dürüsttür. Yazar onun dış görünüşünü şöyle tasvir eder:

Cemile gerçekten güzeldi; ince, uzun boylu, sağlıklı, mütenasip vücutlu idi. Sık örgülü gür saçları dimdik sarkardı. Beyaz çemberini başına dolar, ustaca kıvrır ve ucunu alına, biraz yana sarkıttı. Bu ona çok yakışır, tunç renkli, düzgün, parlak yüzünün güzelliğini meydana çıkarırdı. Güldüğü zaman laciverte çalan kara badem gözleri, yeni tutuşan bir kor gibi parlar, birden bire avılın açık saçık şarkılarını söylemeye başladığı zaman, güzel gözlerinde hiç de safça olmayan bir şimşek çakardı. (Aytmatov, 2009, 16)

Cemile'nin güzelliği köydeki bütün erkeklerin dikkatindedir. Coşkun mizacıyla erkekleri tahrik etmekten adeta zevk duyan Cemile, buna karşın asla cinselliği ile öne çıkmamıştır (Kaplan, 1998, 121). Derken köye Danyar çıkarılır. Cepheden gelen bu adam savaşta gazi olmuştur ve yarası henüz kapanmamıştır. Köydeki herkesin "zavallı" gözüyle baktığı Danyar'a Cemile zamanla başka gözle bakacaktır. Cemile'nin aksine Danyar, sessiz, sakin ve gizemli biridir.

Birbirinden bu farklı bu iki karakteri birbirine yaklaştıran faktörlerin ilki "gurbet"tir. Köydeki söylentiye göre Sadık, Cemile'yi kaçırarak kendi avılına getirmiştir. Gerçi Cemile'nin Sadık'ı severek

evlendiğine dair rivayetler de vardır ama sonuçta genç kadın, yaşadığı küçük evde gurbettedir. Aynı şekilde bu köyün insanı olan Danyar, babasını kaybettikten sonra ana tarafından akrabalarının yanına, Kazak topraklarına götürülmüştür. Daha sonra oradan cepheye gönderilmiş ve yaralanınca ancak öz topraklarına yani Kırgızistan'a dönebilmiştir. Doğup büyüdüğü topraklar onun için ikinci bir gurbet ve hasret anlamına gelmektedir. O nedendir ki, Danyar'ın gurbeti daha büyüktür.

Onları birbirine yakınlaştıran bir başka bağ ise "türkü"dür. Claude Lévi-Strauss'un ifade ettiği gibi (1986, 61) musiki yönüyle türküler, hayatın seslere gömülü gizli anlamını içerirler. Cengiz Aytmatov da halk kültürü kaynağından beslenen, eserlerinde folklorik değerleri işleyen ve bunlara geniş anlamlar yükleyen bir sanatçıdır (Çınar, 1999, 63). Öyküde Cemile güzel ve alaycı sesiyle:

Küçük ipek mendilimi

Senin için salladım

Sevgilim uzak diyarlarda

derken, Danyar ürkek ama yanık sesiyle cevap verir:

Ey benim karlı morlu dağlarım

Milletimin, ecdadımın toprağı

Ey benim beşiğim, benim vatanım

Gurbet ve türkü, Cemile ile Danyar'ı birbirine bağlayan iki unsur iken, hasret Danyar'da vatana sevgisine dönüşen bir büyük aşkın ifadesidir.

Filizlenen aşkın mekânı ise bozkırın ortasındaki tabiattır. Fakat hikâyenin özelde asıl mekânı yirmi kilometrelik bir mesafe olan kolhoz ile istasyon arasındaki yoldur. Bu yolun yarısı bozkır, kalanı boğazdan oluşmaktadır. Danyar türküsünü bu yolda söylemiştir; Cemile, Danyar'a âşık olduğunu bu yolda fark etmiştir. Kavurucu ağustos sıcaklığının altında buğday çuvallarını arabalara birlikte yüklemişler, bu esnada elleri birbirine değmiştir. Yorulduklarında birlikte soluklanmışlar, terlerini beraber kurutmuşlardır. Dolayısıyla "tabiat" Cemile ile Danyar arasındaki aşkı sağlayan üçüncü bir faktör olarak durmaktadır. Nitekim taşıdıkları buğday taneleri emeğin sembolüdür. Emek, bereketin kaynağı olduğu gibi sevginin de koşulu ve kaynağı olmuştur. Sepetçioğlu'nun da ifade ettiği üzere, tabiat, aşkı bütünleyen ve tarihi bugüne getiren bağ çevre olarak kullanmıştır. (Sepetçioğlu, 1999, 199).

Cemile'nin dışa yönelik mizacına, konuşkan, şakacı ve alaycı, çocuksu kişiliğine karşılık Danyar, kendi içine kapalı, insanlardan uzak duran, dalgın, az konuşan esrarengiz bir kişilik sergiler (Garipler, 2007, 63). Cemile, kendisine zıt kutupta bir yaratılışa sahipmiş gibi görünen Danyar'ın ruhunda kendi ruhunun aynasını bulmuştur (Garipler, 2007, 67). Nihayet romanın başkışisi Emine, savaşta bacağından yaralanan ve topallığıyla alay edilen Danyar'ı sevmeye başlar. Cemile'de değişen bir değer vardır; sevgi artık dış görünüşe göre içerik kazanmamaktadır (Güngör, 1981, 138). Cemile kocasından vazgeçmektedir. Bu bakımdan eserin vermek istediği ana fikir gerçek sevgiye dayanmayan evliliklerin eninde sonunda yıkılmaya mahkûm olduğudur (Nemutlu, 1997, 22). Hikâye, "hiçbir geleneğin ve hiçbir zorluğun sevgiye karşı çıkamayacağı" (Korkmaz, 2008, 6) ana matrisi üzerine kurulmuştur.

Cemile'ye çocuksu duygularla hayranlık duyan, onda bir tür annelik şefkati gören Seyit, yasak aşkın her aşamasına vakıftır. Başlangıçta Cemile'yi kiskansa da zamanla o da Danyar'a saygı duymayı öğrenmiş ve oluşan sevgiyi onaylamıştır. Cemile'yi Danyar'ın omzuna dayanmış gibi düşünerek yaptığı meşhur resim bunun ifadesi olmalıdır. Bir süre sonra Cemile ve Danyar birlikte köyden ayrılırlar. Arkalarından onların istasyona inişini seyreden Seyit, ne kadar bağırsa da sesini duyuramaz ve çember halindeki olay örgüsü burada tamamlanır. Hikâyenin sonunda Seyit'i Resim Akademisi'nden mezun olmuş görürüz. Ancak Seyit köyüne dönmeye, yarım kalan tablolarını tamamlamaya karar vermiştir. Aslında burada bastırılmayan vatan hasreti vardır. Bir önceki paragrafta 'Cemile'm!' diye haykıran Seyit için Cemile artık bir sevgiliden ziyade bir 'vatan'a dönüşmektedir (Güzel, 2014, 14). Bu bakımdan Seyit yıllar evvel türkülerinde vatan sevgisini yücelten Danyar'la aynı yerde buluşmuştur.

HİKÂYE İÇİNDE HİKÂYE: YERSİZ BİR VEHME KURBAN GİDEN KADININ TRAJEDİSİ: NAJ

Hakan Şenocak, 28 Ekim 1961 tarihinde Ankara'da dünyaya gelmiştir. İlk ve ortaöğrenimini burada tamamladıktan sonra 1987'de Ankara Üniversitesi DTCF Tiyatro Bölümü'nden mezun olmuştur. Ardından İstanbul'a yerleşen Şenocak, yazı hayatına devam etmektedir. İstanbul yazarın hikâyeciliğinin gelişmesinde önemli bir mekân olmuştur (Koyunu, 2020, 1). Nitekim bundan sonra arka arkaya hikâyeleri yayınlanan Şenocak, *Karanfilsiz* (1988) adlı kitabıyla 1987 "Akademi Kitabevi Öykü Ödülü"nü almıştır. Ardından *Naj* isimli kitabı ile 1999 "Sabahattin Ali Öykü Ödülü"nü kazanmıştır. Yazarın incelememize konu olan

hikâyesinin de yer aldığı *Naj* isimli öykü kitabı, İmge Öyküler dergisi tarafından yapılan soruşturma sonucu 1980'den günümüze Türkçe yazılmış beğenilen on öykü arasına girmeyi de başarmıştır. Bugüne kadar Varlık, Edebiyat ve Eleştiri, Edebiyat Dostları, Varos, Milliyet Sanat, Vizyon ve Atlas dergilerinde öykü, şiir, deneme, inceleme ve gezi yazıları yayımlanmıştır. Yazarın diğer eserleri şunlardır: *Gülâyşe Yabancı'nın Aşkı*, *Hayatta Kalma Oyunu*, *Sevgili Nefret*, *Yoldan Çıkış Yazılar*.

Hiç kuşkusuz, yazarın en çok ilgi gören hikâyelerinden biri *Naj*'dir. *Naj*, bencillikleri sıyrıp atabilecek kadar büyük bir aşkın öyküsüdür (Korap, 2012, 1). Zira öyküde Ömer, karısını mutluluğu için aşığına teslim etmiş, aşk için fedakârlık yapmıştır. "Şenocak'a göre *Naj*'daki aşkın günümüzde yaşanması söz konusu olamaz. Ömer'in *Naj*'a duyduğu aşk, bir başka insanı kendinden çok sevme hâli. İşte bu aşktır. O kadar çok seviyor ki *Naj*'ı, başkasına âşık olduğunu öğrendiğinde, kendi elleriyle teslim ediyor onu sevdiği adama." (Korap, 2012, 1) Kitaba da adını veren *Naj*'ın bu kadar ilgi görmesinin nedeni, aşkın sınırlarına dair fikir yürütmesi, "aşk aslında nedir" sorusunun peşine düşmesidir (Gümüş, 2008, 102). Yaşam ve ölüm arasındaki mesafeyi müphemleştirerek düşsel ve sürrealist bir dünya yaratan Şenocak'ın amacı, yaptığı tercihler ile kader kavramı arasındaki bağlantıyı ve sevgi kavramını sorgulatmak ve böylece okuyucuyu kendi gerçeği ile yüz yüze getirerek bir insanın kendisiyle olan iç hesaplaşmasını sağlamaktır (Coşkun, 2003, 1). Muhtevaya dair bu övgülerin yanı sıra, Şenocak'ın kurgusunda biçimsel olarak, özellikle dil ve anlatıma dair köklü bir değişiklik vadettiğini belirtmek gerekmektedir.

Şenocak kendisiyle yapılan bir söyleşide, öyküyü antikacılık yapan ablasının ona hediye ettiği mühür yüzükten etkilenerek yazdığını belirterek, hikâyenin adının neden "*Naj*" olduğu konusunda şunları söylemiştir: "*Naj*'ın bugüne kadar duyulmadık bir isim ve özel bir anlam taşıyor. Bilinen bir ismin insanların belleğinde çağrışımlara neden olabileceğini düşünerek özellikle anlamsız bir isim seçtim. Sıfır bir isim olsun istedim, ses olarak çok sevdim." (Uludağ, 1999, 1)

Naj'da yazar hikâye içinde bir başka hikâye anlatır. Yani hikâye iki ayrı zamanda cereyan eder: Geçmiş ve Hâl. Her iki hikâyeyi birleştiren unsur bir yüzüktür. Hâlin hikâyesi "o uğursuz gün" olarak tanımlanan geçmişteki hikâyenin bitişinden iki yüz yıl sonra başlar. Üsküdarlı bir genç balıkçı, Marmara Denizi'nde Avşa Adası açıklarındaki bir sığılta yüzük bulur. Yüzük *Naj*'ın iskeletinde, sol elinin yüzük parmağındadır. "Bil ki Ömer'im, bu yüzük hiç çıkmayacak parmağımdan..." (Şenocak, 2014, 21) diyen zavallı kadın, belli ki kocasına verdiği sözü tutmuştur.

Naj'ın ana kurgusunu geçmişteki hikâye oluşturmaktadır. Bu hikâyede zaman en az iki yüz yıl önce geçmiştir. "Padişahın Fransa'dan getirdiği değerli kokulardan" ifadesi, okuyucuyu doğrudan Osmanlı Devleti'nin Fransa ile diplomatik ilişkilerinin yoğun olduğu Tanzimat Dönemi'ne götürmektedir. Olaylar birkaç ay boyunca devam etmiş ve nihayet bir salı gecesi saat on bire gelirken tamamlanmıştır. Mekân, Üsküdar ve civarıdır, olayların düğüm bölümü Üsküdar iskelesidir. Hikâyenin üç kahramanı vardır: Esere ismini de veren kadın, *Naj*; kocası Ömer ve yasak aşkı Cengiz Ali.

Ömer'in ürpertili hatırlayışları olarak sunulan kısımlardan anladığımıza göre Ömer en az yirmi altı yaşında, karısı *Naj* ise yirmi yaşında olmalıdır. "Dillere destan bir güzelliği" olan *Naj*, "bütün iklimlerden ve zamanlardan, gelmiş ve geçmişte var olmuş her cisim ve canlıdan güzel" (s. 15) bir kadındır. Cengiz Ali ise eli bıçaklı bir Üsküdar kabadayısıdır. İlk her ne kadar aşk naralarıyla genç kadını ürkütse de nasıl olduysa genç kadının belleğinde yer etmiş, gönlünü çalmayı başarmıştır. Yazar, bu durumu "insan tabiatı'nın karşı konulmaz zoru altında kaldığından mıdır" yoksa "kaderi öyle biçildiğinden midir" bilinmez bir muamma olarak görmektedir. *Naj* artık "kendine ait değildir", sevdasından sararıp solmaya başlar; en sonunda kocasına durumu dürüstçe itiraf eder.

Ömer'in ata mesleği her ne kadar attarlık olsa da kunduracılık yapmaktadır. Muharrem ismini verdiği kokusunun muhtevasını, padişaktan bile saklamaktadır. Sadece her yıl nisan ayında, o da bir hafta boyunca elinde kasasıyla İstanbul'u dolaşarak bu kokuyu sattığı için herkes onu attar diye tanıyıp bilmektedir.

Hikâyede aşk mevzu Ömer'in "muharrem" adını verdiği kokuyla özdeşleşmiştir. Ömer'e göre kokunun sırrı tabiidir. Serçe kuşları, tomurcuklar, çilekler, çınar ağaçları, bütün bir tabiat sevgi ile ahenkli bir bütündür. Bu bakımdan kokusunu esrarı sevgidir. Nizamın devamı için aşkın yaşanması gerekir. "Duymak, yaşamak ve hissetmek" ve "illa ki sevmek" gerekmektedir. Ömer'in yaşadığı çöküntüyü yazar şöyle anlatmaktadır: "Bitti Ömer. Usulca çöktü koltuğa. Gözlerini kapadı. *Naj* ateş mavisini gözlerini derin kederler içindeki kocasına çevirdiğinde onu ölümlerin en ağırlıyla öldürdüğünü düşündü. Ve lâkin yaldan çıkmış ok gibiydi hayat, söz dinlemezdi." (s. 15) İlerleyen sayfalarda Ömer kendini toparlar ve aşk üzerinden bir iç hesaplaşmaya girişir: "Kendini daha çok seven başkasını daha çok sevemezdi." (s. 23.), "Gönül aşka karar ederse, akıl baştan firar edermiş." (s. 16.), "Yıldızların ışığı nur olup engele kalksa kâr

etmez." (s. 12.), "Nazar Naj'a değmeye kıyamamıştır." (s.16.), "Koku, koklamasını bilen içindir." (s. 18.), "Çilek, sevenine tatlıdır." (s. 18.), "Köre ışık fayda etmez." (s. 18). Bütün bu iç diyaloglar Ömer'de "aşk için fedakârlık" düşüncesini oluşturur. Karısının onulmaz bir aşk ıstırapı içinde olduğu öğrenen Ömer kararını verir. Naj'ı kendi elleriyle Cengiz Ali'ye teslim edecektir. Yazar bu durumu "madem ki düşmüştü gönül aşka" diyalektiği içinde verir: "İşte Ömer o sırada Naj'ı, yalnızca aşğını sevdiği gibi değil, kardeşini, arkadaşını, anasını sever gibi sevdiğini anladı. Sevmek vazgeçmekti kendinden. Sevmek anlamaktı. Sevmek, kendinden fazlasını verebilmektir sevgiliye." (s. 22) Geçmiş sayfalarda, kocası askerde yaralanıp tedavi görürken Cemile'nin Danyar'la kaçmasının anlatıcı tarafından psikolojik ve felsefi altyapısının oluşturulduğunu belirtmiştik. Görülmektedir ki, Naj'da da o türden bir altyapı inşa edilmiştir. Ömer'in karısını kendi elleriyle, hem de eli kanlı bir kabadayıya teslim etmesi yadırganabilir. Fakat, unutmamak gerekir ki, "edebiyatın birincil özelliklerinden sayılan fiktif oluş, kurmaca gerçeklik denen bir gerçekliktir ki, dış dünyanın gerçekleriyle örtüşmek zorunda değildir." (Aytaç, 2009, 99) Neticede "çektığı acı Naj'ın sevincini aşan" Ömer karısını son kez sımsıkı kucaklarken yüzüğü sol elinin yüzük parmağına takıp uzaklaşır. İleriden gizlice olup biteni seyreden Cengiz Ali kıskançlık krizine girip kadıncağızı hırpalamaya başlar. Ömer geri dönüp müdahale eder. Arbede anında bıçaklanan Cengiz Ali'ye öldürücü darbeyi Naj indirir. Ardından bıçağı var gücüyle göğsüne saplayan talihsiz kadının vücudu denize düşer.

"Uğursuz gece"den sonra Ömer yirmi yıl daha yaşar, evlenip çoluk çocuğa karışır. Hâlin hikâyesinde döndüğümüzde balıkçı elindeki yüzüğü antikacılara götürür. Değeri olmadığını öğrenince yüzüğü yanından geçen bir mezarlığa fırlatır. Böylelikle Ömer'in Naj'a duyduğu aşkın sembolü, "aşkın ve ölümün doludizgin dolaştığı" yüzük, iki yüz yıl gecikmeli de olsa, hakettiği yer olan ölümler diyarına, yani mezarlığa gider.

Başlangıçta uysal ve edilgen bir tip olarak karşımıza çıkan Naj, Aral'ında belirttiği gibi, son kertede kadın-erkek çatışmasında etkin duruma geçmiş ve özgürleşmiştir (Aral, 2017, 1). Bu anlamda Naj'ın, tıpkı Cemile gibi kendisiyle hesaplaşmaya başladığını görürüz:

"İş öyle bir noktaya geldi ki bir gece Naj büyük bir hırçınlıkla kendini kendine dava etti. Bir bir döktü suçunu günahını ortaya. Sonra bir baktı ki, kendine biçtiği suçlara tek tek savunma yapmakta, hem de ne savunma. O gece Naj, gözleri kocasına dalgın davacı Naj'ı mahkûm ve infaz etti. İtiraf etti: Namı dillere destan ve hem Üsküdar'ın ve hem de İstanbul'un eli bıçaklı eşkıyası, onlarca insanın katili Cengiz Ali kalbini çelmiştir. Bu öyle bir çeliştir ki yıldızların ışığı nur olup engele kalksa kâr etmez. Naj kendine ait değildir. (s. 12)

Cinkılıç'a göre (2012, 692) Naj'ın açık bıraktığı hesaplaşma romanının sonunda kapatılacaktır. İskeledeki boğuşma sırasında Ömer tam öldürücü darbeyi indirmek üzereyken Naj bıçağı kaparak, "Kendini yargıladığı mahkemeye el koyar." (s. 24) ve Ömer'i cinayet suçundan kurtarır. Sonra bıçağı Cengiz Ali'nin göğsüne saplar, ardından kendi kalbine gömüp kendini iskeleden denize bırakır.

SONUÇ

Farklı zamanlarda ve uzak coğrafyalarda, fakat aynı dilin farklı şivelerinde doğmuş ve yasak aşkı konu edinmiş bu iki hikâye arasındaki temel benzerlikleri ve farklılıkları şu şekilde sıralayabiliriz.

1. *Cemile'*de "yasak aşk", *Naj'*da ise bir "aşk üçgeni" içinde yasak aşk bulunmaktadır.
2. *Cemile'*de gelenek-evlilik-aşk, *Naj'*da ise sadece evlilik-aşk temaları öne çıkmaktadır. Bu bakımdan *Cemile'* toplumsal eleştiri bulundurmaktadır. *Naj'*da ise yasak aşk sadece ailevi bir mesele olarak ele alınmıştır.
3. Her iki hikâyede de aşk, evlilik kurumu da dahil, her şeyin üstündedir. *Cemile'*de bu aşk mutlu bir şekilde neticelenir, Cemile ve Danyar köyden kaçarak mutlu bir gelecek kurarlar. *Naj'* ise yasak aşkın kahramanlarının ölümüyle sonuçlanır.
4. Hikâyelerde olay akışı son derece hareketlidir. Yalnız *Cemile'*de aşk yavaş yavaş gelişen bir sürecin sonucu iken, *Naj'*da aşk birdenbire oluşan bir durum gibi görünmektedir.
5. *Cemile'*de iç ve dış çatışmalar, *Naj'*da yalnızca iç çatışmalar vardır. *Cemile'*de yasak aşkı oluşturan psikolojik ve sosyal nedenler varken, *Naj'*da aşkı hazırlayan bireysel ve sosyolojik süreçlere değinilmemiştir. *Cemile'*de iç sesi dinleme, kendi benliğini bulma, keşfetme gibi felsefi ve psikolojik meseleler varken, *Naj'*da bu türden konular son derece zayıf kalmıştır.
6. *Cemile'*de Cemile ile Sadık'ın evliliklerinde bir aşk bulunmazken, *Naj'*da Naj ile Ömer'in evliliğinde başlangıçtan itibaren tutkulu bir aşk vardır.

7. *Cemile* hikâyesinde yasak aşkın kahramanları aynı kültürün, terbiyenin ve koşulların insanıdır. *Cemile* ile *Danyar*'ı birbirine bağlayan üç ana unsur bulunmaktadır: gurbet, türkü, savaş ve toprak. *Cemile* de *Danyar* da gurbettedir. İlâveten, savaşın getirdiği sosyolojik ve psikolojik çöküntü ortak noktalarıdır. Türkü, onları birbirine bağlayan bir unsurdur. *Naj*'da ise Cengiz Ali, tekin bir insan değildir ve "Naj'ı Cengiz Ali'ye yaklaştıran nedir?", bunun cevabı ortada kalmış gibidir.

8. Her iki hikâye de karakter ağırlıklıdır. *Cemile*'de yasak aşkın her iki kahramanı da belirgin bir karakter iken, *Naj*'da *Naj*'ın kocası Ömer daha etkin bir karakterdir. Süreç yalnızca onun tarafından yürütülür.

9. *Cemile* hikâyesinde *Cemile*'nin kocası Sadık, yasak aşkı onaylamaz. *Cemile*'nin arkasından kötü konuşmaya devam eder. Fakat diğer hikâyede *Naj*'ı bizzat âşığı Cengiz Ali'ye götüren kocası Ömer'dir. Bu bakımdan hikâyede yasak aşk kadar dikkat çeken bir tema daha vardır: Aşk için fedakârlık.

10. *Cemile*'de savaşın gölgesinde ve tabiatın ortasında cereyan eden bir aşk hikâyesi anlatılır. *Naj*'da ise çevre Üsküdar ile sınırlıdır. *Naj*'da öne çıkan unsur tabiatın ziyade meteorolojik olaylardır. Hadiseler umumiyetle gece vakitlerinde gerçekleşir; şimşek çakması, fırtınalar, denizin kabarması gibi olaylar ve bunların çevreye yansımaları duygu hallerine tercüman olan mekânsal unsurlardır.

11. Her iki hikâyede de yasak aşkın kadın kahramanlarının adını almıştır. *Cemile*, bugün Anadolu'da da yaygın bir şekilde görebileceğimiz bilindik bir isimken, *Naj* anlamsız bir kelimedir.

12. Aytmatov eserini yaşadığı dönemin bir yansıması olarak kurgulamıştır. Sovyet Rusya'sı döneminin yazarı olan Cengiz Aytmatov, dünyayı derinden etkileyen bir savaşın, II. Dünya Savaşı'nın yansımalarını, küçük bir Kırgız kasabasından ve on beş yaşındaki bir çocuğun gözünden eşine az rastlanır bir lirizm içinde anlatmıştır. Hakan Şenocak'ın hikâyesinde olaylar Üsküdar semtinde ve Osmanlı toplumunun büyümlü romantizmi altında geçmektedir. İki hikâye arasında aşağı yukarı yüz elli yıllık bir zaman farkı vardır.

13. *Cemile*'de de yazar yasak aşkı meşrulaştıran bir gayretin içinde olması bakımından aktif bir tutum sergiler. *Naj*'da ise anlatıcı sadece olup biteni nakleder.

KAYNAKÇA

- Aral, İnci (2017). "Bütün Hayaller Gerçektir", 16.04.2017 <https://www.cafrande.org/yazma-buyusu-butun-hayaller-gercektir-inci-aral/>
- Aytaç, Gürsel (2009). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Aytmatov, Cengiz (1989). (*Time To Speak*, New York: International Publishers, 1989, s. 15-31), "Manas Ata'nın Karları," Çev. Orhan Söylemez, A. Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 8, 1997.
- Aytmatov, Cengiz (2009). *Cemile*. Ankara: Elips Yayınları.
- Aytmatov, Cengiz - Şahanov, Muhtar (2002). *Şafak Sanıcısı*. İstanbul: Da Yayıncılık.
- Balkan, Ayşe Yılmaz (2013). Hayattan Esere Cengiz Aytmatov. *Turkish Studies*, C. 8/9, Summer, s. 2621-2628.
- Cinkılıç, Recep (2012). Necîb El-Keylânî'nin "Kulûbu'n-Nisâ" ve Hakan Şenocak'ın "Naj" Adlı Hikâyelerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. IV. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi.
- Claude, Lévi-Strauss (1986). *Mit ve Anlam*. (Çev. Şen Süer-Selahattin Erkanlı), İstanbul: Alan Yayınları.
- Coşkun, Esin (2003). Yaşamla Ölüm Arasında. *Radikal Kitap*, 17.01.2003, <http://www.radikal.com.tr/kitap/yasamla-olum-arasinda-854779/>
- Çınar, Abbas (1998). Aytmatov'un Eserlerinde Halk Kültürünün Rolü. *Cengiz Aytmatov Bilgi Şöleni Bildirileri (8-10 Aralık 1998)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Garipler, Cafer (2007). Cengiz Aytmatov'un *Cemile* Adlı Hikâyesinde İnsanın Kendisi Olması Problemi ve Aşk. *İlmi Araştırmalar*, S. 23, s. 59-72.
- Gümüş, Semih (2008). Hakan Şenocak, Benim Sistemle Sorunum Var. *Notos Öykü*, S. 8, s. 100-108.
- Güngör, Necati (1981). Aytmatov'un Arayışı. *Gösteri*, S.9, s. 62-68.
- Güzel, Bekir (2014). Oluşumsal Yapısalcı Bir Yaklaşım: *Cemile*-Cengiz Aytmatov. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, S. 10, s. 71-80.
- Kaplan, Ramazan (1998). Kurgulama Tekniği Bakımından *Cemile* Hikâyesi. *Doğumunun 70 Yılı Dönümünde Cengiz Aytmatov Uluslararası Bilgi Şöleni*, (8-10 Aralık 1998), Bildiriler. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Kolcu, Ali İhsan (2002). *Bozkırdaki Bilge: Cengiz Aytmatov*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korap, Elif (2017). Hakan Şenocak'la 1998 Sabahattin Ali Öykü Ödülü'nü Kazanan Kitabı "Naj" Üzerine. *Gerçeküstü Öyküler*, 17.07.2017, <http://www.milliyet.com.tr/1999/09/06/sanat/san01.html>
- Korkmaz, Ramazan (2008). Aytmatov'un Anlatılarında Aşkın Eriştirici ve Dönüştürücü Gücü. *Bilgi*, S. 46, s. 1-8.
- Nerimanoğlu, Kâmil Veli (2011). Sovyet ve Dünya Edebiyatı Bağlamında Cengiz Aytmatov Fenomeni. *Turkish Studies*, C. 6/3, s. 69-73.
- Orazova, Gülbara (1999). Cengiz Aytmatov ve Türk Halklarının Folkloru. *Cengiz Aytmatov Bilgi Şöleni Bildirileri (8-10 Aralık 1998)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Sepetçioğlu, Necati (1999). Yoldaşım Cengiz Aytmatov. *Cengiz Aytmatov Bilgi Şöleni Bildirileri (8-10 Aralık 1998)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Uludağ, Sema (1999). Bütün Hayaller Gerçek. *Radikal Sanat*, 29.07.1999, <http://www.radikal.com.tr/1999/07/29/kultur/but.html>
- <http://www.aytmatov.org/tr/sabir-gursesruscadan-cev-ask-olmazsa-insan-yasami-bombos-olur>